

INOVATIVNI TURISTIČKI PROIZVOD ODABRANE TURISTIČKE DESTINACIJE - RURALNI TURIZAM GRADA SLUNJA

Obrovac, Dorian

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac
University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:429528>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-03**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied
Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Dorian Obrovac

**INOVATIVNI TURISTIČKI PROIZVOD ODABRANE TURISTIČKE
DESTINACIJE - RURALNI TURIZAM GRADA SLUNJA**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2021.

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

**INOVATIVNI TURISTIČKI PROIZVOD ODABRANE TURISTIČKE
DESTINACIJE - RURALNI TURIZAM GRADA SLUNJA**

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Osnovne specifičnih oblika turizma

Profesor: dr. sc. Mateja Petračić

Matični broj studenta: 0621616031

Karlovac, Srpanj 2021.

ZAHVALA

Zahvaljujem se svim nastavnicima i osoblju Stručnog studija Ugostiteljstvo, Poslovnog odjela Veleučilišta u Karlovcu. Također, svim djelatnicima studentske referade hvala na korisnim savjetima.

Posebno se zahvaljujem svojoj mentorici dr. sc. Mateja Petračić na savjetima, prijedlozima i povjerenju tijekom pisanja ovog rada. Svojim znanjem i iskustvom uvelike je pridonijela kvaliteti ovog rada.

Hvala Vam svima što ste imali strpljenja i volje dijeliti svoje znanje i iskustvo, kako bi meni olakšali životni put. Kako bi stariji rekli, znanje je velika moć koju ti nitko ne može uzeti, ali zato ga možeš podijeliti.

SAŽETAK

Slunj je grad koji se nalazi u središnjoj Hrvatskoj u južnom predjelu Karlovačke županije. Grad je smješten iznad poznatog vodeničarskog naselja na državnoj cesti D1 koja spaja sjever i jug, odnosno središnju i priobalnu Hrvatsku. D1 je cesta koja prolazi kroz svjetski poznat NP Plitvička jezera, te samim time Slunj, koji je 30km udaljen od istih, a kako mnogi kažu predstavlja Plitvička jezera u malom. Područje Slunja je krškog reljefa koje je bogato čistim vodama, slapovima, otočićima i rijekama, te mjesto koje se spominje još od ranog 12. stoljeća, a može se pohvaliti svojim prirodnim i antropogenim resursima.

Ovim radom se prikazuje detaljna analiza stanja turizma grada Slunja, te opće značajke grada kao turističke destinacije. Kao student i kao poduzetnik koji radi u sektoru turizma na ovom području, svojim stečenim znanjem i iskustvom, u ovom radu predlažem i razrađujem inovativni turistički proizvod grada Slunja, kao i njegovu detaljnu analizu i prijedlog pokretanja akcijskog plana gospodarskog razvoja grada Slunja.

Ključne riječi: Turizam grada Slunja, analiza stanja turizma, prirodni i antropogeni resursi, turistička destinacija, inovativni turistički proizvod, analiza, akcijski plan, gospodarski razvoj.

SUMMARY

Slunj is a town located in central Croatia in the southern part of Karlovac County. The city is located by famous village Rastoke on the state road D1, which connects the north and south, or central and coastal Croatia. D1 is a road that passes through the world-famous NP Plitvice Lakes, and the Slunj, which is 30 kilometers away, and it is called by a lot of visitors a small NP Plitvice Lakes. The area of Slunj is karst relief which is rich with clear waters, waterfalls, islets and rivers, and the place that has been mentioned since the early 12th century, boasts of its natural and anthropogenic resources.

This paper presents a detail analysis of the state of tourism in the city of Slunj, and the general characteristics of the city as a tourist destination. As a student and entrepreneur working in the tourism sector in this area, with mine acquired knowledge and experience, in this paper I propose and develop an innovative tourist product of Slunj, as well as its detail analysis and proposal to launch an action plan for economic development of Slunj.

Keywords: Tourism of the city of Slunj, analysis of the state of tourism, natural and anthropogenic resources, tourist destination, inovative toursit product, analysis, action plan, economic development.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metoda prikupljanja podataka.....	1
1.3. Struktura rada	1
2. OPĆE ZNAČAJKE GRADA SLUNJA	2
2.1. Gospodarske značajke grada Slunja	2
2.2. Analiza strateških dokumenata i prostorno planska dokumentacija za razvoj turizma	4
2.2.1. <i>Plan upravljanja značajnim krajobrazom Slunjčica</i>	4
2.2.2. <i>Vodene tajne Slunja</i>	5
2.2.3. <i>Rekonstrukcija Mrežničke ulice</i>	5
2.2.4. <i>Reciklažno dvorište Slunj</i>	5
2.2.5. <i>Mapa razvoja Grada Slunja</i>	6
2.2.6. <i>Plan ukupnog razvoja Grada Slunja</i>	8
2.2.7. <i>Krovni interpretacijski plan Grada Slunja</i>	9
2.3. Osnovna obilježja raspoložive resursne osnove za razvoj turizma Grada Slunja.....	11
2.3.1. <i>Prirodni resursi</i>	11
2.3.2. <i>Antropogeni resursi</i>	12
3. ANALIZA STANJA TURIZMA GRADA SLUNJA	15
3.1. Analiza smještajnih kapaciteta	15
3.2. Analiza turističkog prometa za razdoblje 2017.-2020. godine	17
3.3. Analiza emitivnih turističkih tržišta	18
4. ULOGA DIONIKA U RAZVOJU TURISTIČKE DESTINACIJE	19
4.1. Gospodarski sektor	19
4.2. Civilni sektor	21
5. SWOT ANALIZA GRADA SLUNJA	22
5.1. Snage	22
5.2. Slabosti	23
5.3. Prilike	23
5.4. Prijetnje	24
6. INOVATIVNI TURISTIČKI PROIZVOD ODABRANE TURISTIČKE DESTINACIJE- RURALNI TURIZAM GRADA SLUNJA	25
6.1. Analiza inovacije	26
6.2. Područje inovacije	27

6.3. Gospodarski utjecaj na okruženje.....	29
7. PRIJEDLOG AKCIJSKOG PLANA RAZVOJA TURIZMA GRADA SLUNJA	31
7.1. Prijedlog pokretanja ruralnog turizma kao akcijski plan.....	33
7.2. Postojeća financiranja i potpore	35
7.3. Konzultacijske usluge i savjetovanja.....	37
8. ZAKLJUČAK.....	40
LITERATURA.....	42
POPIS TABLICA.....	44
POPIS ILUSTRACIJA.....	44
POPIS SLIKA	44
POPIS GRAFIKONA.....	44

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet završnog rada je inovativni turistički proizvod grada Slunja. Ruralni turizam kao treća slamka spasa prijeko potrebna ovom području. Slunj je grad sa puno potencijala, ne samo u turizmu, već i u ostalim granama gospodarstva. Cilj rada je detaljno analizirati stanje turizma u gradu Slunju, te predstaviti idejni inovativni turistički proizvod koje ovo područje može pružiti i kako ga ostvariti.

1.2. Izvori podataka i metoda prikupljanja podataka

Izvori podataka u ovom radu su prikupljeni kombinacijom izravnog prikupljanja podataka, odnosno Primarnim izvorima (promatranje i ispitivanje), te Sekundarnim izvorima tj. Podacima koji su već objavljeni (unutrašnji podatci, službeni i neslužbeni). Metode prikupljanja podataka se baziraju na metodi prikupljanja primarnih podataka, tj. putem terenskog/eksternog istraživanja, te na metodi prikupljanja sekundarnih podataka, odnosno istraživanje za stolom (interno istraživanje).

Eksternom metodom istraživanja kombinirao sam metodu promatranja, ispitivanja i eksperimentalnu metodu.

1.3. Struktura rada

Nakon zahvale i sažetka prvo slijedi sadržaj nakon kojeg slijedi uvod, pa tekstualna razrada diplomskog rada, te nakon toga zaključak i literatura, nakon čega se navode prilozima. Uvod sadrži predmet, odnosno problem istraživanja i razlog odabiranja teme. Također, tu se nalaze metode koje su se koristile u izradi rada i isto tako što je glavni cilj rada.

Tekstualna razrada diplomskog rada je raspisana po sadržaju. Poglavlje po poglavlje se izlažu činjenice koje se opisuju i objašnjavaju.

Nakon tekstualne razrade ide zaključak koji je završni dio rada. On sadrži najvažnije stavove i spoznaje o informacijama koje su navedene u radu.

Literatura je popis koji je numeriran, te su njegove reference poredane abecedno, po prezimenu prvog autora.

Pod prilozima su tablice, slike, primjeri, tekstovi, upitnici i slično.

2. OPĆE ZNAČAJKE GRADA SLUNJA

2.1. Gospodarske značajke grada Slunja

Nekada

Smješten u Središnjoj Hrvatskoj, na obalama rijeka Korane i Slunjčice, te svojim položajem na važnim prometnicama, Slunj je od pamtivijeka bio važno strateško, trgovinsko i geografsko područje. Nažalost, posljedica toga je bila okupacija ovog kraja kroz povijest, te samim time ovo područje je podlijegalo ratnim razaranjima.

Antropogeni resursi ovog područja govore priču o povijesti ovog kraja. Kamene zidine iznad rijeke Slunjčice su ostatci nekadašnjeg starog grada, koji se prvi put spominje u 15. stoljeću, kao grad Slovin. Bilo je to središte knezova Krčkih Frankopana, pa se uz takav grad razvijalo i naselje. Osim toga osniva se i franjevački samostan. Grad Slunj se spominje u kratkom vremenskom razdoblju između 1809. i 1813. godine kada su se rijeke Korana i Slunjčica pretvorile u granicu između Osmanlijskog carstva i Napoleonovog imperija. Slunj je tada bio najistočnija granica Napoleonove vladavine. U tom vremenu izgradili su se mostovi, zidine, ceste i magazini koji su bili od strateške važnosti. Priče starih Slunjana i dan danas govore o vrlo interesantnim događajima iz tog vremena, naime samo jedna od njih govori kako je glavni vojskovođa elitne postrojbe Napoleona bio čovjek upravo sa ovog područja, te je on upravljao vojskom od 300 konjanika-Hrvata koji su bili njegovi čuvari, straža i prekretnica u mnogim bitkama. Čuvena izjava Napoleona o Hrvatima je bila „Dajte mi 100.000 Hrvata i osvojit ću svijet.“ Priče kažu da su svi vojnici bili sa ovog područja, te je i sam Napoleon imao veliko strahopoštovanje prema ovom kraju i njegovim ljudima.

Slika 1: Stari grad Slovin (Slunj)

Izvor 1: Portal za kulturni turizam, Kontinentalna Hrvatska, Karlovac i Okolica, Slunj, 20012. <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/slunj/2768/opsirnije/>

Nakon Kordunaške bune, odnosno pobune seljaka koja je uslijedila zbog prislinih otkupa i visokih nameta, 1991. godine počinje dolazi Domovinski rat. Slunj se branio sa 800 hrvatskih branitelja, ali nakon više tjednih uzastopnih napada teškim naoružanjem Slunj pada 16. studenog 1991. godine. Slunj je odigrao važnu stratešku ulogu, te osigurao vrijeme za pripremu obrane Karlovca i Ogulina. Time je spriječen brzi prodor neprijateljskih snaga i pad grada Karlovca.

Danas

Unatoč burnoj prošlosti Slunj je danas slobodan, radi, raste i razvija se. Po zadnjim podacima Grad Slunj ima nešto manje od 5.000 stanovnika na području Općine, dok u samom gradu ima nešto više od 1.000 stanovnika.

Zaposleno je 900 osoba, dok 522 traže posao. Nezaposlenost je 36,7% što nam govori da gospodarska slika nije baš najbolja. Neki od razloga visoke nezaposlenosti su tranzitni turizam sezonskog karaktera, malena potrošnja i neusklađenost edukacijskog sustava sa sustavom za zapošljavanje. Najviše zaposlenih brojimo u turističkom sektoru (ugostiteljstvo).

Na području grada Slunja sada ima 76 poduzetnika (trgovačka društva i obrti koji predaju godišnji izvještaj FINI) i 56 registriranih obrta. Mjere Europske Unije za pomoć poljoprivrednicima rezultirale su otvaranjem 20-ak OPG-ova. Kako je najveća zaposlenost u turizmu, tako govori i broj da se najviše obrtnika i trgovačkih društava bave ugostiteljstvom i trgovinom. Nekolicina obrtnika i trgovačkih društava se bavi i proizvodnom djelatnosti, ali u vrlo maloj mjeri u odnosu na prijeratno stanje, što je u konačnici rezultiralo egzodusom stanovništva s ovog područja.

Grad Slunj je kao i ostatak Hrvatske svoj gospodarski razvoj bazirao na turizmu, no ova situacija sa pandemijom virusa COVID-19 govori da se stvari moraju mijenjati. Turizam je dobar, ali je vrlo tanak led i ne treba dopustiti da bude nosač i pokretač gospodarstva jedne države, županije ili lokalne zajednice.

Gospodarski razvoj ovog grada se može razvijati u tri smjera, a to su: Poljoprivreda, turizam i industrija u skladu sa 21. stoljećem, odnosno industrija koja neće naštetiti prirodnim resursima ovog područja.

2.2. Analiza strateških dokumenata i prostorno planska dokumentacija za razvoj turizma

Izrađeno je nekoliko ključnih dokumenata za razvoj ovog područja. Neki od njih su:

- **„Plan upravljanja značajnim krajobrazom Slunjčica“**, 2012-2021. godine
- **„Vodene tajne Slunja“**, **„Rekonstrukcija Mrežničke ulice“** i **„Reciklažno dvorište Slunj“** (pojedinačni manji projekti koji su sufinancirani od strane EU.)
- **„Mapa razvoja Grada Slunja“** kroz:
 - C1 Stvaranje preduvjeta za gospodarski razvoj
 - C2 Održivo upravljanje prirodnim resursima i promocija zaštite okoliša
 - C3 Unaprjeđenje kvalitete života, obrazovnog sustava i razvoj civilnog društva
- **„Plan ukupnog razvoja Grada Slunja“** - gdje se u dva dokumenta: - Svezak I. i Svezak II. govori o istinskim problemima ovog područja i kako ih unaprijediti i razviti po prioritetima.
- **„Krovni interpretacijski plan Grada Slunja“** – u kojem se kroz M1-M8, odnosno 8 mjera želi podići i razviti gospodarstvo, te njihove javne i privatne potrebe u skladu sa EU fondovima i sljedećem programskom razdoblju 2021.-2027.

2.2.1. Plan upravljanja značajnim krajobrazom Slunjčica

Sadržaj plana sastoji se od analize lokacije i prostorno-planske dokumentacije, analize postojećeg stanja, SWOT analize, procjene prihvatnog kapaciteta prostora, prijedlog turističkih aktivnosti, te zaključak. Plan je organizirati krajobraz Slunjčice tako da bude orijentiran na prirodnu i kulturnu baštinu. Na tom području bi se organizirao ribolovni turizam i turizam manifestacija, rafting i kajak turizam, te gastronomski turizam. Dio preduvjeta za ovaj plan su napravljeni dok je ostatak u realizaciji. Govorimo o UPU Grada Slunja i DPU Rastoka, odnosno konzervatorske studije, lokacijske, građevinske dozvole, stručne podloge sa smjernicama za upravljanje ZK Slunjčica. Cilj studije je podloga za upravljanje turizmom u ZK Slunjčica. Također, radi se o organizaciji i budućnosti turizma u ovom kraju, gdje se razmatraju sva moguća ulaganja kako bi osigurali sigurno kretanje i boravak posjetitelja. Turizam u ovom kraju ima moć poboljšati život lokalnog stanovništva, ali pametnim upravljanjem bez negativnih utjecaja na okoliš se može postići i održivi razvoj istog.

2.2.2. Vodene tajne Slunja

Nositelj projekta je Grad Slunj sa partnerima Turističke zajednice Grada Slunja i Javne ustanove za upravljanje zaštićenim krajobrazom na području Karlovačke županije pod nazivom Natura Viva. Projekt se oslanja na razvijanje ZK Slunjčice uz naznaku održivog razvoja. Ulaganjem se želi logistički organizirati kretanje posjetitelja na području, te isto tako osmisliti i organizirati nove programe sa interpretacijskim pločama. Cilj je postaviti preduvjete i uvjete za bolje organiziranje i upravljanje posjetiteljima.

- Ukupna vrijednost projekta iznosi 23.082.628,68 kn
- Sufinanciranje EU: 85% ukupnog iznosa prihvatljivih troškova
- Rok provedbe projekta: 31.01.2014.-31.03.2021.

2.2.3. Rekonstrukcija Mrežničke ulice

Nositelj ovog projekta je također Grad Slunj, kojim se obnavlja prometna infrastruktura, te se podizanjem sigurnosti u cestovnom prometu poboljšava i životna kvaliteta lokalnog stanovništva, što je ujedno i glavni cilj projekta. Ovim projektom se unapređuje komunikacija i sigurnost cestovnog prometa, te se poboljšava pristupačnost privatnih iznajmljivača soba i apartmana gostima.

- Ukupna vrijednost projekta: 1.634.593,75 kn
- Sufinanciranje EU: 1.466.473,24 kn
- Rok provedbe projekta: 08.02.2018.-07.11.2020.

2.2.4. Reciklažno dvorište Slunj

Grad Slunj je nositelj i ovog projekta kojim se želi napraviti objekt koji će biti prihvat za sortirane sastavnice otpada iz kućanstva. Projekt sadrži i izgradnju dvorišta kao i pristupne ceste te ograđeni prostor namijenjen razvrstavanju otpada. Ovim projektom se, sukladno Zakonu o održivom gospodarenju otpadom (NN 94/13) i Pravilniku o gospodarenju otpadom (NN117/17), želi smanjiti odbacivanje nerazvrstanog i miješanog komunalnog otpada u okoliš.

Završetkom ovog projekta se očekuje da će i građani voditi veću brigu o razvrstavanju otpada, posebice ako govorimo o glomaznom otpadu i slično.

- Ukupna vrijednost projekta: 2.451.562,57 kn
- Sufinanciranje EU: 85% ukupnih prihvatljivih troškova
- Rok provedbe projekta: 26.03.2019.-26.10.2021.

2.2.5. *Mapa razvoja Grada Slunja*

„**Mapa razvoja Grada Slunja**“ sastavljena je kroz 3 cilja koji su posloženi po prioritetu, odnosno utjecaju na razvoj gospodarstva. Svaki cilj ima obrazloženje kroz prioritet mjere, odnosno, stupanj prioriteta, naziv mjere i opis mjere, preduvjeti za provođenje mjere, odgovorne institucije, identifikaciju potreba, koji su krajnji korisnici, rok provedbe, koji su očekivani troškovi i očekivani izvori financiranja u kojem postotku, te konačni rezultat beneficije odnosno nivo outputa, rezultata i utjecaja.

Dokument s nazivom „mapa razvoja Grada Slunja“ se nadovezuje na plan razvoja Grada Slunja i strategiju koja je u programu regionalnog razvoja Karlovačke županije. U tom dokumentu navode se mjere koje su potrebne za ostvarivanje određenih ciljeva. U jednom dokumentu se pojašnjavaju ciljevi po njihovom prioritetu, te načini na koji će oni pomoći ciljanoj skupini, kroz pojašnjenje očekivanih troškova, razdoblje provedbe, načina razvijanja i praćenje rezultata.

- C1 Stvaranje preduvjeta za gospodarski razvoj

Slika 2: Primjer Mjera 11 "Jezero Furjašnica"

1. Operativni program	Mapa razvoja – Grad Slunj			
2. Cilj	CILJ 1: Stvaranje preduvjeta za gospodarski razvoj			
3. Prioritet	PRIORITET 2: Unapređenje i promocija turističke ponude			
4. Mjera	MJERA 11: Projekt „Jezero Furjašnica“			
5. Opis mjere	Uređenjem prostora Jezera Furjašnica stvara se podloga za brojne aktivnosti oko jezera: izletnički turizam, sport i rekreacija, gospodarske djelatnosti.			
6. Preduvjeti provođenja mjere	Sređivanje imovinsko pravnih odnosa Rekonstrukcija mosta Izgradnja nasipa za akumulaciju			
7. Odgovorne institucije	Grad Slunj, Županijska uprava za ceste, Hrvatske vode, Privatni investitor			
8. Identifikacija potreba kod ciljanih skupina	Nepostojanje prostora za sport i rekreaciju stanovništva, mladih djece i obitelji Nedovoljna turistička ponuda			
9. Krajnji korisnici	Domaći i strani turisti Rekreativci Sportaši Lokalno stanovništvo			
10. Razdoblje provedbe	6 god			
11. Očekivani troškovi	7 mil kn			
12. Očekivani izvori financiranja	Proračun grada	Ministarstva i ostale domaće institucije	Investitori	Donatori
12 a) Iznosi	1,4 mil kn	1,4 mil kn	4,2 mil kn	
12 b) Postotci	20	20	60	

13. Konačne beneficije	Lokalno stanovništvo dobit će prostor za izlete sport i rekreaciju što direktno utječe na podizanje kvalitete života Povećanje broja turističkih dolazaka te povećanje prihoda od turizma			
14. Monitoring i procjena pokazatelja				
Nivo	Pokazatelj	Izvor podataka	Studijska osnova	Cilj
• Output	Stanje na terenu			Uređenje Jezera Furjašnica
• Rezultat	Broj povećanja	Turistička zajednica	Statistički izvještaji	Povećanje broja turističkih dolazaka
• Utjecaj				Podizanje kvalitete života lokalnog stanovništva

Izvor 2: Dokument "Mapa razvoja Grada Slunja", "C1 Stvaranje preduvjeta za gospodarski razvoj", Slunj, 2008.,

<https://www.slunj.hr/index.php/dokumenti-i-odluke/strateski-dokumenti-razvoja-grada-slunja>

Svaki cilj u ovom dokumentu se zasniva na tri prioriteta. Tako se cilj 1: Stvaranje preduvjeta za gospodarski razvoj zasniva na prioritetima podrške poduzetništvu, unaprjeđenje i promocija turističke ponude, te povećanje poljoprivredne proizvodnje.

Cilj 1 sadrži četrnaest mjera, odnosno projekata u prethodno spomenute svrhe. Mjere su posložene po stupnju prioriteta od mjere 1 do mjere 14.

- C2 Mapa razvoja Grada Slunja tj. održivo upravljanje prirodnim resursima i promocija zaštite okoliša. Sastoji se od 9 mjera koje su razvijene isto kao i u C1 mapi.

Cilj 2 se zasniva na prioritetima „Unaprjeđenje zaštite okoliša“, „Poboljšanje infrastrukture“ i „Unaprjeđenje zaštite prirode“. C2 sadrži projekte koji su zasnovani na prethodno spomenutim prioritetima od mjere 15 do mjere 26.

- C3 Mapa razvoja Grada Slunja se naziva Unapređenje kvalitete života, obrazovnog sustava i razvoj civilnog društva.

Cilj 3 se zasniva na prioritetima „Poboljšanje kvalitete života“, „Razvitak obrazovnog i odgojnog sustava“ i „Poticanje međusektorske suradnje“. U cilju 3 mjere projekti su obrazloženi po prioritetima od mjere 27 do mjere 44.

„*Mapa razvoja Grada Slunja*“ se odrađuje kronološki po cilju i prioritetu. Razmjena informacija ovog plana odrađivati će se putem sastanaka, a informacije prema javnosti objavljivati će se putem medija i web stranica.

2.2.6. *Plan ukupnog razvoja Grada Slunja*

„*Plan ukupnog razvoja Grada Slunja*“ se sastoji od dva dokumenta, „**Svezak I**“ i „**Svezak II**“ od kojeg Svezak I čini 113 stranica, te Svezak II koji čini 309 stranica.

Temelji ovog projekta su ranije izrađeni i usvojeni spisi, a to su:

- „Prostorni plan Karlovačke županije“,
- „Strategija gospodarskog razvoja Grada Slunja (2004.-2007.)“,
- „Strategija gospodarskog razvitka Općine Cetingrad(svibanj, 2004.)“,
- „Strategija gospodarskog razvoja Općine Rakovica(prosinac,2003.)“,
- „Program razvitka poljoprivrede za područje Grada Slunja i općina Cetingrad i Rakovica(studeni, 2003.)“,
- „Program ulaganja općine Rakovica“
- i ostali dokumenti u donošenju (prostorni planovi JLS i dr.).

U dokumentu je razrađena temeljita SWOT analiza područja Grada Slunja. Najveća pažnja se posvećuje nezaobilaznom činitelju razvoja, a to su uvijek ljudski resursi i njihov potencijal. Stoga se ovaj dokument zasniva na svemu onom što će na neki način pokrenuti gospodarstvo, otvoriti nova radna mjesta, stvoriti uvjete za zasnivanje obitelji i tako popraviti jako lošu demografsku sliku ovog područja. Velika prednost se daje lokaciji, odnosno geografskom položaju Karlovca kao glavnog sjedišta karlovačke županije i Grada Slunja koji čine jedno čvorište u samoj sredini RH.

Sadržaj plana je izrazito detaljan gdje se „Svezak I“ bazira na općim značajkama Republike Hrvatske kao srednjoeuropske zemlje, te se lokacijski prilazi jedinici lokalne samouprave Grad Slunj. Nadalje, izlažu se i objašnjavaju Regionalni razvojni modeli, područni modeli privatnog i javnog sektora koji se suočavaju sa problemima, te se objašnjavaju kroz održivi razvoj i područni kapital. Interpretacija se nastavlja kroz ruralni razvoj koji je dosta zapostavljen, a mogao bi biti potencijalno rješenje svih problema na području Grada Slunja. Tako se razvoj objašnjava kroz razna financiranja jedinice lokalne samouprave kako bi se

stvorila jedina prihvatljiva razvojna politika ovog kraja. Tematika „**Svezak I**“, pri samom kraju bavi se pitanjima „*Što uopće poticati i čime se baviti?*“ Te se navodi gospodarski subjekt Zadruga koja bi se bavila obrađivanjem područja.

„**Svezak II**“ se bavi geografskim položajem u odnosu na klimu i tlo. Izlaže se detaljna SWOT analiza koja objašnjava svoje stavove kroz prethodno spomenute točke o povijesti, demografskoj slici, poljoprivrednoj proizvodnji i prirodnim ljepotama i znamenitostima Slunja kao glavnim resursima turizma na ovom području. Najveća pažnja se posvećuje održivom razvoju ovog područja gdje se detaljno analiziraju ideje o razvoju uz napomenu zaštite biljnog i životinjskog svijeta.

Nadalje, posebni dio posvećuje se poljoprivrednoj proizvodnji koja se bazira na isplativom uzgoju gdje su krumpir, kupus, kesten i mrkva samo jedan dio proizvoda koji čine jednu razvojnu politiku poljoprivrede ovog područja. Naravno, uz to se spominje i stočarstvo, te mliječno govedarstvo koje je nekada bila glavna grana proizvodnje i izvor prehrane u kućanstvima na ovom području. Generalna slika poljoprivrede u RH je izrazito loša, stoga se posebnim dokumentima kao što je i ovaj, pokušava približiti i poticati razvoj ovog sektora gospodarstva kao neizbježan pokretač cjelokupnog razvoja gospodarstva jedne države.

Završni dio „Svezak II“ se bavi izlaganjem raznih mogućnosti financiranja ovakvih projekata. Tu su Kapitalna ulaganja, donacije i potpore, financiranje od strane raznih ministarstava i razvojni fondovi Vlade Republike Hrvatske.

2.2.7. Krovni interpretacijski plan Grada Slunja

Kao zadnji dokument u prethodnom razdoblju, „**Krovni interpretacijski plan**“ je plan koji se najviše približava gospodarsko razvojnoj problematici ovog područja i predstavlja ideje i prijedloge rješavanja istih. Plan je donesen kao potpora jednoj od strateških odrednica razvoja grada Slunja. Planom je obuhvaćena analiza prirodnih i antropogenih resursa kako bi se ti resursi iskoristili u povećanje turističkih vrijednosti. Ovaj plan se najviše bazira na problematici turizma ovog područja. Grad Slunj je područje tranzitnog turizma, stoga se kroz razne mjere i ciljeve ovog plana želi potaknuti razvoj dodatnog sadržaja kako bi karakteristike tranzitnog turizma razvili u destinacijski turizam. Predložen je koncept od 5 interpretacijskih zona u prostoru, te svaka ima svoje karakteristike. Ovim planom se predlaže razvoj kroz očuvanje

kvalitete i naglasak na održivi razvoj turizma na ovom području. Pri završetku plana predložen je troškovnik i način provedbe aktivnosti kojim se unapređuje interpretacija unapređenja spomenutog prostora.

Program mjera se predviđa na osam mjera koje su ključne da bi se ostvarili prethodno spomenuti ciljevi. „M1 Definirati ključne faze razvoja destinacije“, „M2 Definiranje koncepta interpretacije“, „M3 Razvoj koncepta interpretacije kroz nove šetnice te sadržaj šetnica“, „M4 Definiranje suvenira“, „M5 Programi edukacije dionika u mreži prijenosa koncepta i sadržaja prema posjetiteljima i suradnicima“, „M6 Kanali komunikacije i širenje mreže prijatelja destinacije“, „M7 Definiranje ključnih događaja koji promoviraju destinaciju“ i „M8 upravljanje kvalitetom destinacije“ su mjere na kojima se ovaj plan zasniva.

Slika 3: Karta svih zona interpretacijskog plana Grada Slunja

Izvor 3: Dokument "**Krovni interpretacijski plan Grada Slunja**", Slunj, 2021.,
https://www.slunj.hr/images/dokumenti/KROVNI_INTERPRETACIJSKI_PLAN_GRADA%20_SLUNJA-ZADNJA_VERZIJA_2017.pdf

Mjere razvijanja plana i njegovih ciljeva se provode kroz koncept koji je temeljen na zonama. Kroz zone se predlaže sustav interpretacijskih tabli, ali također se predlažu i šetnice, suveniri, događaji i priče objašnjeni unutar svake zone. Također, naglasak se želi staviti na boju zone, odnosno, boja se želi postaviti kao element prepoznavanja zone u kojoj se kreće.

Priča bi se interpretirala sa vertikalno postavljenim putokazima koji označuju mjesto početka kretanja za pojedinu zonu.

2.3. Osnovna obilježja raspoložive resursne osnove za razvoj turizma Grada Slunja

Osnovna obilježja resursne osnove dijelimo na prirodne i antropogene resurse. Prirodni resursi čine ono što je prirodno, napravljeno raznim aktivnostima kojima upravlja priroda. Ovaj kraj koji je poznat po karakteristikama krša, odnosno krškog reljefa, izuzetno je bogat sa najvrjednijim prirodnim resursom, vodom.

Antropogeni resursi su pojave, objekti, događaji koji se događaju zahvaljujući ljudskoj aktivnosti. Tako je područje Slunja izuzetno bogato s objektima koji su se kroz povijest gradili za obranu od napada drugih naroda. Slunj je oduvijek bio sjecište puteva ratova i razaranja, isto kao što je njegov položaj izuzetno važan za gospodarske aktivnosti.

2.3.1. Prirodni resursi

Najvažniji i najpoznatiji prirodni turistički resurs Grada Slunja su svima poznato vodeničarsko naselje Rastoke. Rastoke su ogledalo svjetski poznatih NP Plitvičkih jezera u malom. Tamo gdje se rijeka Slunjčica ulijeva u rijeku Koranu, gdje svojim tokom i snagom vode čini stotine malih i velikih otoka i otočića, te slapova i slapića.

Slika 4: Slika Rastoka, Slap Buk

Izvor 4: Slap Buk, Vedran Božičević, 2020., privatna kolekcija

Rastoke imaju nekoliko poznatih slapova kojima su stanovnici nadjenuli ime, tako najpoznatiji slapovi koji se mogu vidjeti sa ceste D1 nose imena Buk, Hrvoje i Vilina kosa. Rastoke su poznate po tom što čine mjesto gdje se prirodni i antropogeni resursi susreću. Mjesto gdje se ljudski um i vještine građenja susreću s prirodnim čudima. Na tom mjestu ljudi su izgradili mnogobrojne mlinice koje su se pokretale snagom vode da bi mljeli žito i razne žitarice, te tako proizvodile brašno od kojeg se pekao kruh, pogača ili proja.

Osim Rastoka, tu se nalazi i uzvodni dio rijeke Slunjčice koji spada u Naturu 2000, što znači da čini značajan krajobraz. Izvor rijeke Slunjčice nalazi se 6 kilometara od Rastoka u mjestu Slušnica. Izvor je istraživan do dubine od 27 metara iako se procjenjuje da je dubok oko 60 metara. Speleolozi su uspjeli doći do 27 metara dubine ali nakon te dubine se pojavljuju izuzetno jake vodene struje, te zbog njih nisu mogli istraživati dublje. Specifičnost ovog krajobraza čini modro plavo-zelena boja vode iznad koje se u jutarnjim satima pojavljuje magla, te tako zajedno čine jedan prekrasan pejzaž stvoren prirodnim aktivnostima.

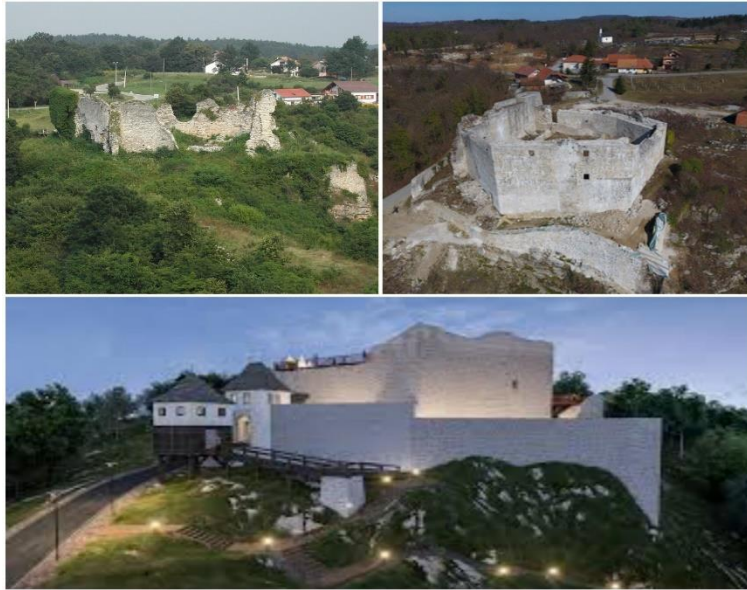
Nedaleko od Slunja nalazi se i rijeka Mrežnica, koja također stvara prekrasnu idilu za aktivnosti kupanja u srcu ljeta. Osim kupanja na rijeci Mrežnici odvijaju se aktivnosti rafting-a i kayaking-a.

Prirodni turistički resurs ovog kraja je prekrasna priroda koja se povezuje sa fizičkim aktivnostima posjetitelja. Šetnjom ili nordijskim hodanjem po okolnim stazama, razgledavanjem Rastoka i ostalih prirodnih resursa ovog područja, čovjek odmara svoj um, dušu i tijelo.

2.3.2. Antropogeni resursi

Povijest je ocrkala ovo područje kulama, starim gradovima i spomenicima koji svojim sadašnjim stanjem pričaju priču o teškoj prošlosti. Tako izgleda kula starog grada Slovin koji se nalazi na obali rijeke Slunjčice, stoga je grad donio odluku da poduzetnici plaćaju spomeničku rentu, kao jedan iznos na mjesečnoj bazi kojim će se financirati obnova starog grada knezova Krčkih Frankopana.

Slika 5: Usporedba starog grada nekada (nakon domovinskog rata), sada i u budućnosti

Izvor 5: sastavljene slike sa službene stranice Grada Slunja, 2020., <https://www.slunj.hr/>

Za što će služiti prostor unutar starog grada još se ne zna, ali postoje neke opcije koje se razmatraju, a to su restoran, suvenirnica i ljetna pozornica.

Nedaleko od starog Grada Slunja iznad Rastoka nalazi se Napoleonov Magazin koji je u to vrijeme služio kao skladište za žitarice i oružje. Ispod Napoleonovog Magazina nedavno je napravljen restoran AMBAR, koji je u vlasništvu Kordun d.d. koji je dobio koncesiju na gradsko zemljište. Okoliš oko objekta je uređen i restoran je napravljen u skladu s zahtjevima Ministarstva kulture.

Osim toga tu je i pet mostova, šesti je u izgradnji i sedmi plutajući koji se stavlja sezonski na kupalište. Najveći i najpoznatiji je Tonković-ev most. Most koji je izgrađen 1965. godine, a najpoznatiji je zato što ne predstavlja ravnu liniju već čini zavoj od 90°, te tada u to vrijeme je bio prvi takav most u Europi. Most preko rijeke Korane do kojeg vodi cesta kroz Rastoke je izgrađen početkom 19. stoljeća. Bio je to prvi most preko Korane koji je imao važnu ulogu za razvijanje magistralnog puta kroz grad Slunj. Treći most koji je u izgradnji je pješački most nizvodno od rastoka. Cilj je napraviti kružni obilazak Rastoka i šetnicu na suprotnoj strani u odnosu na slapove Rastoka. Četvrti most preko rijeke Korane je tzv. Plutajući odnosno „pontonski“ most koji se stavlja ispod Tonković-evog mosta za potrebe prelaska kupaća na gradskom kupalištu. Peti most je most Svetog Ivana Nepomuka koji je izgrađen 1825. godine preko rijeke Slunjčice iznad Rastoka. Most je trenutno u rekonstrukciji tj. obnovi u sklopu projekta koji obuhvaća i izgradnju novog informatičkog centra Turističke Zajednice Grada Slunja i pješačkog mosta preko rijeke Korane. Šesti most je most ispod starog grada Slovin

preko rijeke Slunjčice. Moćanov most je drveni most na betonskim pilonima. Obnovljen je 2015. godine i povezuje šetnicu od starog grada do starog centra odnosno tako zvane tržnice. Sedmi most je visoki ravni most preko rijeke Slunjčice koji skupa sa Tonkovićevim mostom povezuju državnu cestu D1 kao glavnu prometnicu kroz Slunj.

Šetnjom od stare tržnice i Katoličke Crkve Presvetog Trojstva možete vidjeti kuće izgrađene u tradicionalnom stilu sa kamenim temeljima, a na tom mjestu je nekada bio franjevački samostan Svetog Benedikta koji je izgorio u ratovima krajem 16. stoljeća. Osim toga tu se nalazi i obiteljska kuća prvog Hrvatskog osvajača Olimpijske medalje, Milan Neralić, koji je 1900. godine u mačevanju osvojio brončanu medalju.

Kao antropogene resurse i inspiraciju za pisanje knjige austrijski pisac Heimito von Doderer pronašao je u mlinicama izgrađenim u Rastokama. Tako je u svojoj knjizi „Die Wasserfälle von Slunj“ imao radnju fiktivne priče u Slunju.

U Rastokama se nalaze mlinice tzv. Mlin žličar sa 12 lopatica (žlica) koje pokreće snaga vode. Nekada je u Rastokama bilo 18 mlinova u funkciji a danas samo jedan.

„Rastoke između ostalog svjedoče o impresivnom skladu prirode i ljudskih dostignuća pri čemu se snaga vode upotrebljavala kao glavni i jedini pokretač mlinova. To je prvi put da primitivne strojeve ne pokreće ljudska ili životinjska snaga. Snaga se vode osim za mljevenje žitarica upotrebljavala i za pranje rublja. Davno prije izuma stroja za pranje rublja, rublje se u Rastokama „košalo” u koševima pored mlinica. Koševi su bili duboke drvene bačve s izbušenim rupama u kojima je voda prevrtala i okretala rublje sve dok ne bi bilo posve čisto.“¹

¹ Usp. Turistička Zajednica Grada Slunja: Slunj Rastoke, O Rastokama, <https://slunj-rastoke.hr/o-rastokama/>, Pristupljeno: 05. ožujka 2021. godine.

3. ANALIZA STANJA TURIZMA GRADA SLUNJA

Slunj je grad koji je pod sjenom NP Plitvička jezera. Iako je prepun potencijala za razvoj dodatnog turističkog sadržaja stvari zasad teku jako sporo. Analizom strateških dokumenata za razvoj priprema se mnogo projekata koji će proširiti turističku ponudu Grada Slunja. Pošto su projekti uglavnom financirani od strane EU fondova, te na temelju vlastitog iskustva mogu reći da je dokumentacija izrazito zahtjevna, te se nekad dogodi da se priprema uvjeta za prijavu na natječaje zna oduljiti i do jedne kalendarske godine. Stoga nije čudno što stvari teku sporo, ali bitno je da se radi i razvija. Ovim mnogobrojnim projektima Slunj bi mogao prekinuti tranzicijski turizam ovog područja i razviti destinacijski turizam što bi uvelike pridonijelo dodatnom gospodarskom razvoju, s tim nova zapošljavanja i bolju demografsku sliku. U Slunju se na turizam najviše oslanja privatni sektor. 79% privatnog sektora bavi se djelatnostima u turizmu. S ovim podatkom u godini COVID-19 trenutno stanje nije bilo nikad gore. Mnogi su na temelju prošlogodišnjih turističkih sezona uložili u svoje poslovanje i dodatno investirali kako bi ostvarili još bolji promet, no pritom su samo povećali svoja zaduženja na godinu bez ikakvog prometa. Odlukama nacionalnog stožera sektor turizma koji čini 25%, odnosno četvrtinu gospodarstva, je stavljen na prosjački štap. U ovoj situaciji, zahvaljujući ujedinjenjem poduzetnika, iznose se prijašnja i sadašnja nezadovoljstva poduzetnika u turizmu.

3.1. Analiza smještajnih kapaciteta

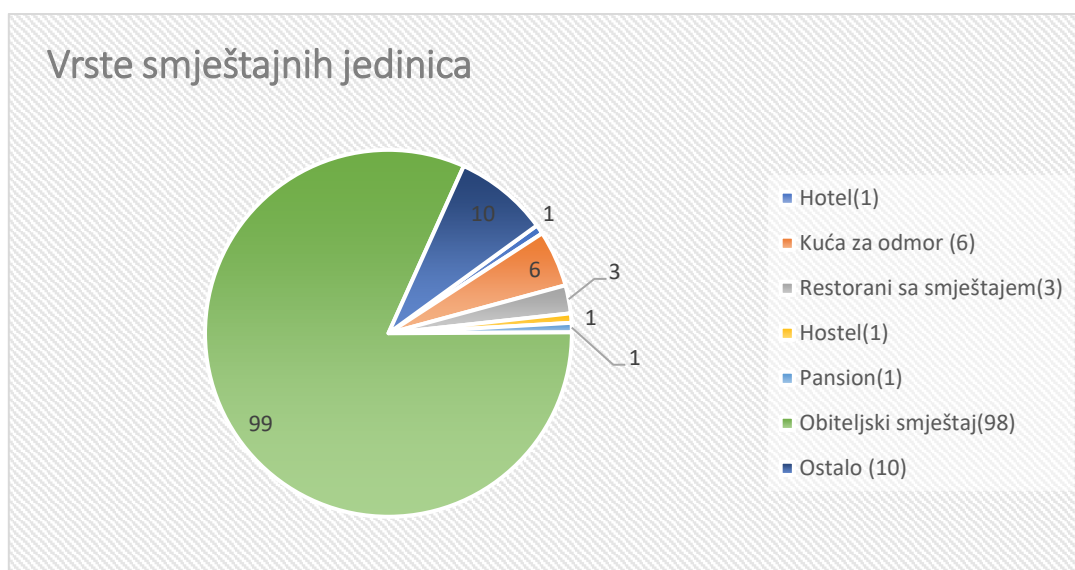
Analizom smještajnih kapaciteta imamo uvid u brojke s kojima Grad Slunj raspolaže. Smještajni kapaciteti obuhvaćaju svaki objekt registriran za obavljanje turističke djelatnosti, odnosno pružanja usluga smještaja turista. Prema klasifikaciji OECD-a (Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj) smještajni objekti dijele se na osnovne i komplementarne. Osnovi ugostiteljski objekti za smještaj su: Hotel, Motel, Pansion i Turističko naselje, dok komplementarne ugostiteljske objekte za smještaj čine: Kamp, smještaj u domaćinstvima(privatni smještaj) i odmaralište.

Tablica 1: *Raspoloživi objekti kroz oblike kategorizacije, broj smještajnih jedinica i broj kreveta kojima raspolaže Grad Slunj na datum 31.12.2018. godine*

OBLIK KATEGORIJA	BROJ OBJEKATA	BROJ SMJEŠTAJNIH JEDINICA	BROJ KREVETA
1 ZVJEZDICA	4	11	24
2 ZVJEZDICE	8	19	52
3 ZVJEZDICE	95	164	458
4 ZVJEZDICE	6	34	69
KOMFOR	1	18	43
NEMA KATEGORIZACIJE	10	2517	5057
UKUPNO	124	2763	5703

Izvor 6: Obrada autora, Dorian Obrovac, 2021.

Grafikon 1: *Vrste smještajnih jedinica na dan 31.12.2019. godine*

Izvor 7: Obrada autora, Dorian Obrovac, 2021.

Grad Slunj najviše raspolaže sa obiteljskim smještajem koji je uglavnom kategoriziran s tri zvjezdice. Po ovim podacima i na temelju svega prethodno navedenog vidimo da ima puno prostora za napredak, odnosno, povećanje kvalitete pružanja usluge smještaja/noćenja.

3.2. Analiza turističkog prometa za razdoblje 2017.-2020. godine

Tablica 2: Podaci noćenja u Gradu Slunju unatrag 4 kalendarske godine

Godina podataka	Domaći Gosti	Strani Gosti	Ukupno
Od 1.1.2017 Do 31.12.2017.	8 290	50 410	58 700
Od 1.1.2018. do 31.12.2018.	6 634	119 650	126 284
Od 1.1.2019. do 31.12.2019.	6 996	110 561	117 557
Od 1.1.2020. do 31.12.2020.	7 368	10 437	17 805

Izvor 8: Obrada autora, Dorian Obrovac, 2021.

Za **2017.** godinu udio noćenja domaćih turista iznosio je 7,49%, dok je udio noćenja stranih državljana iznosio 92,51%. Za **2018.** godinu udio noćenja stranih turista se povećao na 94,75% dok je udio noćenja domaćih turista bio 5,93%. U **2019.** godini udio noćenja domaćih turista iznosio je 5,95%, dok je udio noćenja stranih turista iznosio 94,05%. **2020.** godine udjeli noćenja su se drastično promijenili zbog pandemije korona virusa, odnosno situacije sa COVID-19 i njegovim utjecajem na turizam Grada Slunja, te općenito na turizam u svijetu. 2020. godine od ukupnih 17.805 noćenja, domaći turisti čine 41,38% dok strani turisti čine 58,62% udjela u noćenju. Razlika po prethodno navedenim statistikama govori o 6,6 puta manje noćenja odnosu na prethodnu godinu.

3.3. Analiza emitivnih turističkih tržišta

Tablica 3: Zemlje najvećeg udjela noćenja za razdoblje proteklih 4 kalendarskih godina

Godina podatka	1. Zemlja najvećeg udjela noćenja	2. Zemlja najvećeg udjela noćenja	3. Zemlja najvećeg udjela noćenja
Od 1.1.2017. do 31.12.2017.	Njemačka (11,37%)	Koreja, Republika (8,94%)	Francuska (8,72%)
Od 1.1.2018. do 31.12.2018.	Njemačka (15,48%)	Francuska (9,02%)	Izrael (8,45%)
Od 1.1.2019. do 31.12.2019.	Njemačka (13,74%)	Izrael (8,06%)	Francuska (7,35%)
Od 1.1.2020. do 31.12.2020.	Hrvatska (41,38%)	Njemačka (8,29%)	SAD (7,92%)

Izvor 9: Obrada autora, Dorian Obrovac, 2021.

Prema prethodno navedenim parametrima jasno se vidi da je emitivno turističko tržište, odnosno zemlja iz koje imamo najviše posjetitelja po udjelu noćenja zapravo Njemačka. Njemačka čini najveći udio noćenja po podacima o udjelu noćenja kroz protekle četiri kalendarske godine. Nakon Njemačke tu je emitivno turističko tržište Francuske, te nakon Francuske slijedi emitivno turističko tržište Izraela, Koreje i SAD-a (Sjedinjene Američke Države).

Državljeni Njemačke su prema organizaciji puta u turizmu dolazili individualno, dok su turisti Korejske nacionalnosti najčešće dolazili organizacijski, u grupama od 15 do 35 osoba. Turisti ostalih nacionalnosti koristili su mješovitu organizaciju puta ovisno o zainteresiranosti u određenom vremenskom periodu.

4. ULOGA DIONIKA U RAZVOJU TURISTIČKE DESTINACIJE

4.1. Gospodarski sektor

Na području Grada Slunja posluje oko **160** poslovnih subjekata. Prema zadnjim informacijama registrirano je: 76 poduzetnika, 56 obrta i 20-ak obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Poduzetnici (d.o.o., j.d.o.o., d.d. itd.) promatrano po djelatnostima prevladavaju u području trgovine (27%) i prerađivačke industrije (20%), te uslužnih i drugih djelatnosti, dok kod obrtništva najviše prevladavaju obrtnici iz područja uslužnog zanatstva, ugostiteljstva i turizma, te trgovine.

Gospodarski sektor koji posluje u turističkim djelatnostima uzastopno se razvija. Svatko tko posluje u turizmu želi razviti nekakav novi turistički proizvod i na taj način sudjeluje u razvoju turističke destinacije. Poduzetnici radi poslovne likvidnosti i solventnosti razvijaju svoje poslovanje kako bi omogućili što bolju uslugu i gostoprimstvo. Njihov vlastiti interes je da pridobiju i osvoje stalnog gosta, odnosno posjetitelja koji će ukoliko se odluči na putovanje u ove krajeve ponovno biti njihov gost.

Poduzetnici s ovog područja koji se bave turističkom djelatnošću svjesni su da moraju uložiti puno da bi osvojili goste. O tom najbolje govori podatak da je Booking.com, jedna od svjetskih najpoznatijih platformi za putovanja, nagradom Guest Review Awards 2018 proglasila Slunj najgostoljubljujivijim odredištem u Hrvatskoj, te drugo najgostoljubljujivije odredište u svijetu.

„Bez obzira na vrstu, veličinu ili lokaciju smještajnog objekta, kod naših smo gostiju primijetili da uistinu cijene element ljudske topline tijekom svog putovanja, bilo da se radi o dodatnoj pažnji prema detaljima ili uistinu individualiziranom pristupu usluzi”, rekao je Olivier Grémillon, potpredsjednik Booking.com-a. „Ovim nagradama slavimo i mislimo na sve odlične pružatelje smještaja koji svakodnevno stvaraju posebna iskustva putovanja za naše goste.”²

² Usp. , Večernji list, PR članak, 08. siječnja 2019. godine, <https://www.vecernji.hr/lifestyle/slunj-proglasen-jednim-od-najgostoljubljujivijih-gradova-na-zemlji-prema-guest-review-awards-2018-nagradama-booking-com-a-1293288> , Pristupljeno: 09. ožujka 2021. godine

Grad Slunj sa drugim uzastopnim mandatom predvodi gradonačelnik gosp. Jure Katić(HDZ), dok je zamjenik gradonačelnika gosp. Ivan Požega(HDZ). Gradsko vijeće Grada Slunja broji 15 članova u okviru svog samoupravnog djelokruga.

Jedinstveni upravni odjel u okviru kojeg djeluju jest:

- Odsjek za gospodarstvo
- Odsjek za razvoj, upravljanje imovinom i imovinsko-pravne poslove
- Odsjek za društvene djelatnosti
- Odsjek za komunalno gospodarstvo, prostorno uređenje, zaštita okoliša i stanovanje

Ured Grada čine:

- Odsjek za proračun i financije
- Odsjek za kadrovske, administrativno-tehničke poslove i stručne poslove lokalne samouprave

U uredu Gradskog poglavarstva djeluju:

- Zdenka Kovačević- pročelnica
- Marija Vukošić- voditeljica Odsjeka za proračun i financije
- Renata Božičević- viša stručna suradnica za mjesnu samoupravu i javnu nabavu
- Jelena Štefanac- računovodstvena referentica
- Ankica Štefanac- stručna suradnica za kadrovske, upravne i stručne poslove
- Ankica Jurčić- administrativna tajnica
- Ivoslav Rendulić- vozač/domar
- Nikica Smiderovac- Komunalni redar

U jedinstvenom upravnom odjelu djeluju:

- Anđelka Jurašin Vuković- pročelnica jedinstvenog upravnog odjela
- Irena Mateša- voditeljica Odsjeka za društvene djelatnosti
- Dragoslava Cindrić- voditeljica Odsjeka za razvoj, upravljanje imovinom i imovinsko pravne poslove
- Sandra Modrušan- samostalni upravni referent za imovinsko-pravne poslove
- Ivanka Šebalj- voditeljica Odsjeka za komunalno gospodarstvo, prostorno uređenje, zaštitu okoliša i stanovanje
- Marica Gašparović- referentica za komunalno gospodarstvo i stanovanje

Grad Slunj kao javni sektor provodi projekte sadržane u poglavlju 2.2. Analiza strateških dokumenata Grada Slunja, te njima jasno upravlja i razvija gospodarstvo ovog područja. Samim time najviše projekata se odnosi na turizam, te poboljšanje i proširenje turističke ponude ovog kraja, te svojim djelovanjem i provedbom projekata imaju veliku ulogu u razvoju turističke destinacije.

4.2. Civilni sektor

Civilni sektor sukladno Statutarnoj odluci o osnivanju mjesnih odbora („Glasnik Karlovačke županije“ 8/03) na području Grada Slunja djeluje ukupno 11 mjesnih odbora koji su teritorijalno podijeljeni na sljedeći način,

Mjesni odbor: BLAGAJ, CVITOVIĆ, FURJAN, KREMEN, LAĐEVAC, PRIMIŠLJE, NIKŠIĆ, POPOVAC, SLUNJ, TABORIŠTE i VELJUN.

Tijela mjesnog odbora čine:

- Vijeće mjesnog odbora
- Predsjednik vijeća mjesnog odbora

Vijeća mjesnih odbora imaju 5 članova, izuzev Vijeća Mjesnog odbora Slunj koji ima 7 članova. Funkcije članova mjesnog odbora su počasne.

Mjesni odbori donose program rada i izvješća o radu mjesnog odbora, te donose pravila mjesnog odbora, kao i financijski plan i godišnji obračun. Mjesni odbor djeluje na način da surađuje s udrugama na svom području te saziva mjesne zborove građana, predlaže rješenja i daje svoje mišljenje u izradi prostornog ili drugog dokumenta Grada, kao i u slučaju drugih akta od utjecaja na život i rad osoba na području mjesnog odbora.

5. SWOT ANALIZA GRADA SLUNJA

SWOT(Strength, Weakness, Opportunity, Treats) ili u prijevodu Snage, Slabosti, Prilike i Prijetnje je jedinstveni alat koji se koristi kako bi se na najjednostavniji i najkraći način objedinila veća količina elemenata za postupak planiranja.

Predmet plana se promatra kroz četiri prethodno spomenuta stajališta, a to su:

- Koje su snage promatranog područja u turizmu, i kakvu percepciju daju o budućnosti;
- Koje su slabosti promatranog područja, kako one djeluju i kako mogu djelovati u budućnosti;
- S kakvim mogućnostima raspolaže promatrano područje, koje se prilike nude u smislu planiranog razvoja i aktivnosti;
- Koje su moguće prijetnje i opasnosti koje mogu utjecati na realiziranje planova i razvoj promatranog područja;

5.1. Snage

Prednosti ovog područja na temelju prethodne analize su:

- Čistoća okoliša i netaknuta priroda
- Bogati antropogeni i prirodni resursi
- Jedinstven geografski položaj (sjecište mnogih prometnih pravaca)
- Područje bogato pitkom i čistom vodom
- Odmorena poljoprivredna zemljišta bogata humusom
- Područje bogato šumama (drvnom biomasom)
- Primjer suživota čovjeka sa prirodom
- Gastronomija
- Kulturna baština

5.2. Slabosti

Slabosti ovog područja na temelju prethodne analize su:

- Nepovoljna demografska slika
- Slaba obrazovna struktura stanovništva
- Problemi privatnog vlasništva
- Blizina vojnog poligona „Eugen Kvaternik“
- Nekontrolirano kretanje turista
- Onečišćenje zone Natura2000 rijeke Slunjčice, slivnim vodama od prometnice D1
- Nekontrolirano odlaganje smeća u slivnim zonama
- Ugrožavanje životinjskih i biljnih vrsta nesvjesnim i ne ekološkim ponašanjem stanovništva i turista
- Neriješeni sustavi otpadnih voda
- Nedostatni izvori financiranja

5.3. Prilike

Prilike ovog područja na temelju prethodne analize su:

- Velike površine ne obrađenog poljoprivrednog zemljišta
- Razne mogućnosti, prilike i prostor za inovativni turistički proizvod
- EU fondovi kao vanjski izvor financiranja u ruralnom razvoju i poduzetništvu
- Intervencijski plan kao izvor financiranja/pokretanja poslovnosti
- Ruralni, Robinzon, Seoski i drugi oblici turizma kao dodatni sadržaj
- Mogućnost povezivanja više atrakcija u okruženju
- Važnost kontinentalnog turizma
- Jačanje važnosti zdravstvenog turizma

5.4. Prijetnje

Prijetnje područja Grada Slunja na temelju prethodne analize su:

- Izgradnja obilaznice oko Grada Slunja
- Demografska slika može smanjiti razvoj uslijed nedostatka radne snage
- Nerealni planovi za razvoj
- Kamenolom Broćanac koji je neposredno u blizini izvora rijeke Slunjčice može utjecati na prirodni tok vode i promijeniti ga
- Zagađenje slivnih voda može utjecati na uništenje sedre
- Uslijed nekontroliranog razvoja turizma gubitak turista u slučaju smanjenja atraktivnosti
- Prestanak tradicionalnih djelatnosti
- Pojava novih virusa kao u slučaju COVID-19 može uništiti djelatnosti turizma koje ne mogu opstati
- Migracijski problemi područja mogu negativno utjecati na turizam eskalacijom jednog lošeg eventa koji će učiniti putovanja nesigurnima

Elaboriranjem SWOT analize na temelju prethodno spomenutih stajališta jasno se daje na uvid da područje raspolaže sa mnogobrojnim prilikama za razvoj, te posjeduje izuzetne i vrlo rijetke snage u odnosu na ostala područja. Realno je reći da se na temelju snaga i prilika uz malo napora mogu dobiti izuzetni rezultati. Većina slabosti se može eliminirati sa promišljenim ulaganjem i održivim razvojem turizma ovog područja. Jasno određenim i detaljno složenim strategijskim razvojem gospodarstva na području Grada Slunja je moguće izbjeći većinu prijetnji kojima se lokalitet izlaže.

6. INOVATIVNI TURISTIČKI PROIZVOD ODABRANE TURISTIČKE DESTINACIJE- RURALNI TURIZAM GRADA SLUNJA

Prijedlog inovativnog turističkog proizvoda odabrane turističke destinacije se temelji na vlastitom iskustvu u poduzetništvu u trajanju od osam godina, te na prenesenom cjeloživotnom iskustvu vođenja poslova u turizmu svojih roditelja, te isto tako i na stečenom znanju na fakultetu Veleučilišta u Karlovcu, smjer Ugostiteljstvo. Vrhunske znalce, profesore, je bilo lako slušati i povezivati jedno s drugim. Kako sam radio i vodio posao u turizmu, te paralelno išao na predavanja i stjecao nova znanja nije bilo teško povezati ta ista nova znanja sa tada trenutnim situacijama u poslovanju. U takvim situacijama znanje se veže lako i ostaje trajno, jer samom ambicijom za unapređenje poslovanja, te voljom i željom da se još više poduzetnički razvijem nije bilo teško raditi i učiti.

Inovativni turistički proizvod sa stajališta turističke ponude jest ukupnost ponude jedne prostorne cjeline koja se promatra, to jest u ovom slučaju, ukupnost turističke ponude Grada Slunja. Kako bi Slunj mogao razviti destinacijski turizam, potrebno je proširiti ponudu kako bi turist odabrao upravo Grad Slunj kao centar iz kojeg bi se kretao prema svim aktivnostima u ponudi u okolici.

Sa stajališta turističke potražnje, turist kao potrošač ima cijeli asortiman roba i usluga koje izabire prema svojim potrebama i mogućnostima. Cilj je turista zadržati na području što duže sa raznim ponudama kako bi ostvarivao noćenja, a samim time i prihod lokalne zajednice, gospodarstvenika, te ostalih pojedinaca.

Proizvod se zasniva na suradnji između javnog i civilnog sektora gdje bi javni sektor financirao konzultante za EU fondove koji su glavni izvor financiranja u području inovacije. Na taj način bi se ovakav tip investiranja približio građanima, jer je najveća prepreka početno ulaganje. Kada bi se ono prepustilo gradu, efekt bi bio sasvim drugačiji. EU fondovi financiraju razna ulaganja, gdje iz vlastitog iskustva vidim veliki potencijal. Recimo da nekolicina osoba uloži u svoje zapuštene poljoprivredne površine, obnovi ih, te uvede uzgoj recimo hrvatskih autohtonih pasmina konja, dok druge osobe ulože u uzgoj divljači, treće osobe ulože u uzgoj voćnjaka i već se samim time turistička ponuda Grada Slunja povećava. Prve osobe mogu pružati uslugu jahanja konja, dok druge pružaju usluge obilaženja raznih farmi sa životinjama ili voćnjaka kao aktivni turizam na selu.

Manji obuhvat ne zahtjeva cjelodnevni rad ili pažnju, uglavnom se radi o 2-3 sata dnevnih obaveza, te može služiti kao sekundarni posao, koji može relativno lako preći u turistički sadržaj i dodatni izvor financiranja. Na taj način se podržava, potiče i razvija gospodarstvo lokalne zajednice, samim time se i proširuje ponuda lokaliteta i još k tomu se uređuje okoliš.

6.1. Analiza inovacije

Urbanizam u Hrvatskoj se počeo događati krajem 19. stoljeća. Do tada u gradovima je živjelo 5% ondašnjeg stanovništva. Pojavom željezničkog i cestovnog prometa, značajno se utjecalo na razvoj i početak proizvodnje i trgovine. Ljudi su odlazili sa sela, napuštali poljoprivredu, te odlazili u gradove gdje im je bio siguran posao, gdje su imali bolnice, škole, banke, komunalne strukture i ostalo. Jednostavno je život u gradu bio lakši.

Danas su gradovi prenapučeni te čine 2/3 stanovništva u svijetu. Oni su nukleus iz kojih dolaze turisti. Jer gradovi zatvaraju čovjeka i negativno utječu na čovjekovo psiho-fizičko zdravlje. Bukom i raznim onečišćenjima dolazi do zamora ljudskog uma i bolesti ljudskog tijela, stoga čovjek ima potrebu za slobodnim vremenom koje će provesti u prirodi i na taj način teži izvornom prirodnom okruženju koji mu omogućava odmor za duh, tijelo i um.

U 21. stoljeću najpopularniji je priobalni turizam. Odlazak na obale mora, kupanje i razne aktivnosti koje taj turizam pruža. No gledajući na taj turizam iz druge perspektive pokazuje da se ljudi opet pronalaze u gužvi, u istoj onoj buci kao i u gradovima, samo su se svi preselili iz gradova na priobalje. Samim time razne studije su pokazale i upućivale na važnost kontinentalnog turizma, te seoskog i/ili ruralnog turizma kao i robinzon turizam. Čovjek ima potrebu za istinskim odmorom, te ima potrebu da neko vrijeme čuje ništa. Da čuje zvukove prirode i da se pronađe u tišini koju ona pruža.

„Sukladno brojnim interdisciplinarnim istraživanjima danas je sasvim izvjesno da industrijska, a potom i sveprisutna internetska revolucija, uz sve korisnosti za čovjeka i društvo, donose i čitav niz zdravstveno štetnih posljedica. To se ogleda u procesima pretjerane urbanizacije, a napose metropolizacije te litoralizacije priobalja, ekspanzije prometa i prometnih sustava, zagađenosti zraka, vode i mora, nepodnošljive buke i nezdrave mikro klime, posebice u sve brojnijim megapolisima. Sve ovo rađa iznimno stresno okruženje posebice slijedom sve

izrazitijeg odvajanja čovjeka od njegova prirodnog i prirođenog habitusa, koji se usto njegovim neprimjerenim djelovanjem na okoliš i sustavno uništava. „³

Tako primjerice imamo u susjednoj državi Italiji pojavu novog oblika turizma koji se predstavlja kao medicinski turizam u ruralnim područjima. Jer upravo ta čovjekova aktivnost u prirodi i fizička aktivnost u prirodi vraća čovjekove egzistencijalne potrebe za dušu i tijelo.

U Hrvatskoj imamo 6.839 naselja u kojima živi oko 6% ukupnog stanovništva Hrvatske, te imamo 187 naselja koji ne broje niti jednog stalnog stanovnika. Prosječno u Hrvatskom selu živi nešto ispod 300 stanovnika. Dok u Gradu Slunju prema zadnjim podacima popisa stanovništva živi nešto iznad 5000 stanovnika. Slunj ima status Grada na temelju svoje kulturne i prirodne baštine, no po broju stanovnika dva puta manje u odnosu na što status Grada zahtjeva.

Grad Slunj i njegovo područje predstavljaju upravo ono što po prethodnim pokazateljima turist traži. Bijeg od svakodnevnice, bijeg od buke i svakodnevnih tegoba. Svojom kulturnom i prirodnom baštinom, geografskim položajem, neposrednoj udaljenosti od Plitvičkih jezera, lošom demografskom slikom, te prostornim okruženjem poljoprivrednih površina, Slunj predstavlja idealne preduvjete za razvoj seoskog, ruralnog i medicinskog turizma. Turizam koji bi mogao pomoći u rješavanju tranzicijskog karaktera turizma u Slunju, te kao dodatni sadržaj ovog područja evoluirati u destinacijski turizam.

6.2. Područje inovacije

Područje inovacije su svakako okolna naselja i zaseoci Grada Slunja. Grad Slunj teritorijalno obuhvaća 67 naselja, te sva ta naselja predstavljaju područje inovacije. Tipično Slunjsko selo čini nekolicina kuća sa poljoprivredno obradivom zemljom, te šumom Hrastacera, šumom Bukve i Graba-bijelog, ili šume Smreke i jele. Svako selo ima izvor pitke vode i u većini se nalaze potoci koji čine sliv Korana ili sliv Slunjčica. Na sjevernom dijelu se nalaze prvi izvori sliva rijeke Gline.

³ Usp. Geić S., Geić J, Čmerlec A., ZDRAVSTVENI TURIZAM EGZISTENCIJALNA POTREBA U SUVREMENOM DRUŠTVU, Sveučilište u Splitu, Split, Hrvatska; Javna ustanova Park šuma Marjan, Split, Hrvatska, str. 318, Pristupljeno: 10. ožujka 2021.

Slika 6: Glinsko Vrelo, selo u Slunju

Izvor 10: Glinsko Vrelo, Vedran Božičević Photography, 27.10.2019.

Osim što su izuzetno bogati s pitkom vodom i svim pejzažima koje ona čini, okolna naselja su primjer tipičnog dinarskog krša koji izgledaju i čine pejzaž kao na slici pod rednim brojem šest. Takvi prizori i kretanje među njima nisu „dosadni“ jer se uvijek otkriva neka nova slika ovisno o lokaciji na kojoj se promatrač nalazi.

Krš se razvija u gorje na razvijenom reljefu. Udubine, ponikve, kamenice, škrape, uvale, špilje, jame su samo neki prizori koje opisuju dinarski krš. Krška polja su posebni oblici reljefa na karbonatnom kršu. Ona nastaju djelovanjem vode u vapnencima i dolomitima, te su većina njih dna tektonskih potolina.

Vodotoci u kršu znače manjak vode na sušnoj površini, gdje istovremeno ima obilje vode u podzemlju. Tako se kišnom klimom rade prirodni vodni rezervoari kojih ima jako puno na ovom području.

Sve to pruža jednu bogatu sliku ovog područja koje neće ikog ostaviti ravnodušnog. Ukoliko turist ima potrebu za aktivnim turizmom, ovo područje mu može pružiti upravo to. Raznim aktivnostima u okolici te svojim boravkom u miru i tišini, na čistom zraku, vidno može

utjecati na poboljšanje vlastitog zdravlja i na taj način se ovo područje može i predstaviti. Samo ako ima bogatu ponudu kroz razne aktivnosti.

Depopulacija, napuštanje zemlje, ekstenzifikacija i slično je rezultiralo na promjenu okoliša ovog područja. Te aktivnosti su dovele do zapuštanja pašnjačkih i poljoprivrednih površina u degradirane šume, makije, šiblje i trnje te se tim elementima smanjuje prinos bilo koje pojedinačne vrste. Sve raste svugdje i na taj način ne dopušta napredovanje drugih vrsta. S prethodno predloženim aktivnostima bi se potaknuo povratak na ta područja, povratak ljudskih aktivnosti i njegovo gospodarenje površinama koje mogu pružiti dodatni turistički proizvod, proširiti turističku ponudu, poboljšati demografsku i gospodarsku sliku područja.

6.3. Gospodarski utjecaj na okruženje

Kroz aktivnosti strategijskih dokumenata razvoja Grada Slunja se radi na proširenju ponude u dokumentu Mapa razvoja Grada Slunja. Tako se otvaraju razne dodatne turističke aktivnosti kao što je sportski ribolov, jahanje, kayaking, rafting, cycling, ATV-offroad, nordijsko hodanje i slično. Isto tako se mogu organizirati razne aktivnosti na seoskim imanjima, hranjenje životinja, obilazak farme životinja, branje voćaka ili orašastih plodova gdje se te aktivnosti mogu provesti kroz jednu kompletnu aktivnost povezanu sa pričom ovog kraja, nekada-danas. Tako bi se i s ovim projektom zasigurno najviše utjecalo na gospodarstvo.

Grad i okolica koja je nekada brojila preko 50.000 stanovnika, a trenutno ima nešto više od 5.000 stanovnika sigurno bi osjetila bilo kakav potez koji bi uveliko doprinio gospodarstvu. Time bi se otvorila potražnja za novim radnim mjestima, samim time i potražnja za novim znanjima. U korak sa rastom ponude i potražnje za radna mjesta trebalo i mijenjati strukturu obrazovanja, uvesti nove programe. Recimo da je sasvim ne razumno da mjesto koje uveliko živi od turizma nema niti jedan oblik, odnosno smjer turističkog obrazovanja.

Kroz predloženi inovacijski proizvod kao ukupne turističke ponude lokacije, ne samo da bi se proširila turistička ponuda, već bi se i osigurala stabilnost poslovanja. Jer, ovakav oblik poslovanja predstavlja poljoprivrednu proizvodnju kao primarnu djelatnost, a turističku djelatnost kao sekundarnu djelatnost. U tom slučaju u vrijeme pandemije ili recimo nekog drugog oblika narušitelja turizma, osigurala bi se stabilnost poslovanja, jer kako kaže stara poslovice, nikad ne drži sva jaja u istoj košari. Što u prijevodu znači, ne riskiraj poslovanje sa ulaganjem u jednu djelatnost, već disperziraj u više djelatnosti i tako smanji nepredvidivi rizik.

Paralelno s tim, poljoprivredni proizvodi, kakvi god bili, povrće, voće, meso, žitarice i slično, bi imali vlastito tržište. Ukoliko poljoprivredna gospodarstva imaju turističku ponudu, odmah imaju i vlastitu prodaju poljoprivrednih proizvoda, ukoliko nemaju, uvijek mogu prodati proizvode lokalnim ugostiteljskim objektima koji od tih proizvoda rade autohtonu hranu ovog područja.

EU sredstva se također mogu iskoristiti kao javno-privatno partnerstvo u izgradnji logističko-sabirnog centra i centra za preradu mesa, pravilno skladištenje povrća i voća, pravilno i dugotrajno skladištenje žitarica itd. Na taj način se osigurava kvalitetno skladištenje proizvoda i njegova daljnja distribucija na lokaciju konzumacije.

Sve prethodno spomenuto rezultiralo bi otvaranjem novih radnih mjesta, te bi se na taj način stvorila potražnja za ljudima na ovom području. Lokalna zajednica jednom mjerom subvencije može potaknuti ostanak mladih na području, te stimulirati osnivanje obitelji. Siguran posao, znači sigurnu budućnost, sigurna budućnost znači osnivanje obitelji, osnivanje obitelji rezultira demografskom obnovom, te samim time povećanjem broja ljudi i njihovim zaposlenjem daje najveći utjecaj na gospodarstvo ovog područja.

7. PRIJEDLOG AKCIJSKOG PLANA RAZVOJA TURIZMA GRADA SLUNJA

Potpisivanje ugovora od strane Grada Slunja sa jednom konzultantskom kućom koja bi ustupila određeni potrebni broj konzultanata na raspolaganje građanima ovog područja. Grad Slunj financira udio koji konzultanti traže prije prijave na natječaj, te se ostatak financira iz prolaznosti projekta, jer svaki projekt prihvaća troškove konzultanata. Na taj način se osigurava ulaganje građanima u vlastite OPG-ove bez straha od gubitka sredstava. Ukoliko imaju uvjete za prolaz na projektu, sredstva ulažu u vlastita gospodarstva i na taj način se potiče vlastiti i ukupni razvoj. Princip relativno sličan poduzetničkom inkubatoru, iako je i on poželjan da se realizira na ovom području kako bi se potaknula poduzetnička klima, no u ovom trenutku je naseljenost premala.

U suradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, te Ministarstvom gospodarstva Grad Slunj bi trebao dogovoriti sredstva kao pomoć pokretanja zanatskih obrta, OPG-ova i tvrtki na ovom području posebne državne skrbi. Kao pomoć da se osiguraju sredstva za obrtne troškove pokretanja i ulaganja u vlastitu proizvodnju i dodatna zaposlenja, te stimulans kroz narednih par godina kako bi se potaknulo poduzetništvo koje traži nova zaposlenja i na taj način se popravljaju demografska slika ovog područja.

Kada se ostvari stabilnost proizvodnje OPG-a, sufinancirati konzultiranje za provedbu mjera pokretanja ne poljoprivrednih djelatnosti, odnosno pokretanje nepoljoprivredne djelatnosti u smjeru turizma. Stvaranjem novog turističkog sadržaja se proširuje i povećava ukupna turistička ponuda Grada Slunja, ali samim time i ekonomska stabilnost pojedinca kroz sigurno ulaganje.

Aktivni, ribolovni, robinzon, seoski, ruralni, zdravstveni turizam su smjerovi u kojem svaki pojedinac može ići, te na prijedlog i stimulaciju od strane Grada zasigurno i hoće. Recimo da netko od lokalnih OPG-ova uzgaja konje pa ponudi jahanje, netko drugi uzgaja ribe te pruža uslugu obilaska i pouke, netko uzgaja divljač i nudi degustaciju raznih proizvoda i slično, već se formira priča koja se može okružiti sa jednom vožnjom na E- bike, ATV, QUAD vožnjom i slično.

U okviru specijalnog oblika turizma uz prilog obližnjeg NP Plitvička jezera, pozornost skrenuti na lječilišni i boravišni turizam. Karakteristike aktivnog odmora u prirodi gdje ovaj prostor

obiluje s ponudom kroz ideju da se aktiviraju poljoprivredni posjedi s uslugom smještaja i na taj način se omogući lječilišni turizam (psihički odmor, lijek za moderne bolesti). Opuštanje u slobodnoj prirodi i mogućnosti slobodnog kretanja te uživanja prostorom, šumama, rijekama, potocima, zemljištem i svim onim što ono pruža, uz ponudu organizirane usluge edukacijskog obilaska i slično.

Slika 7: Ilustracija ruralnog turizma i što sve sadržava

Izvor 11: „Što je seoski turizam i kako spojiti poljoprivredu s turizmom u Hrvatskoj?“, Cimerfraj, 2018., <https://www.cimerfraj.hr/aktualno/seoski-turizam-hrvatska>

„Ruralni turizam je alat koji prepoznaje i vrednuje prirodno i kulturno bogatstvo, štiti ga od zaborava i uništenja, a seoski turizam izravno potiče stabilan i trajan gospodarski rast, pomaže stvaranje novih radnih mjesta i sprječavanje iseljavanja stanovnika ruralnog područja.“⁴

⁴ Usp. Cimerfraj, Dobrota A., 26.03.2018. godine: Što je seoski turizam i kako spojiti poljoprivredu s turizmom u Hrvatskoj?, <https://www.cimerfraj.hr/aktualno/seoski-turizam-hrvatska>, Pristupljeno: 11. ožujka 2021. godine

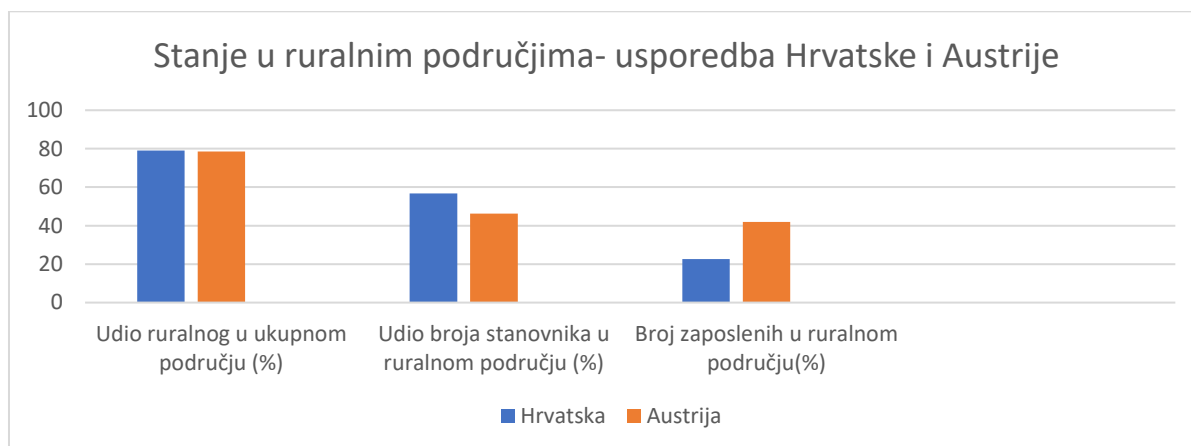
7.1. Prijedlog pokretanja ruralnog turizma kao akcijski plan

„Ulaganja u raznolikost nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima smatraju se odlučujućim faktorom za sprječavanje depopulacije, za povećanje zaposlenosti i učenje novih vještina. Ruralni turizam je jednako toliko značajan i za vrednovanje i očuvanje lokalne baštine, kulture i prirodnih znamenitosti.“⁵

Stoga je potrebno oformiti akcijski plan za ruralna područja u smjeru ruralnog turizma. Akcijski plan koji će sadržavati prostorni obuhvat, analizu stanja, analizu postojećih strateških dokumenata, te nakon toga analizu tema u akcijskom planu, analizu ciljanih posjetitelja, analizu utjecaja i program mjera. Kroz program mjera osigurati konzultante za prijave lokalnih poljoprivrednika i ostalih osoba fizičkih i pravnih oblika na natječaje za sredstva EU fondova. Kao druga mjera poticati razvoj ruralnog područja kroz razne subvencije i pokriće troškova. Trećom mjerom poticati prijave za razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti kroz prijedloge odabranih tema koje bi se mogle uskladiti u širu sliku područja. Mjera broj četiri osnovati logistički centar koji će preuzimati proizvode sa ruralnih područja, na taj način osigurati prodaju poljoprivrednicima, te pravilnim skladištenjem i daljnjom distribucijom osigurati plasman proizvoda u ugostiteljske objekte i lokalne trgovine. Mjerom pet definirati programe obilaska imanja te osigurati određene vrste obilaska. Edukacijom dionika u mreži osmisliti koncept marketinga, odnosno prijenos sadržaja prema posjetiteljima i suradnicima. Mjerom šest osigurati održiv, te kvalitetan razvoj i upravljanje kroz sve oblike komunikacije, te definiranje ključnih događaja u područjima. Mjerom sedam uspostaviti smjernice posjetiteljima i pružateljima usluga za kvalitetnu suradnju i komunikaciju, te smjernice za kvalitetno upravljanje posjetiteljima u određenim područjima.

⁵ Usp. Cimerfraj, Dobrota A., 07.12.2015. godine: Budućnost ruralnog turizma u Hrvatskoj, <https://www.cimerfraj.hr/aktualno/ruralni-turizam>, Pristupljeno: 11. ožujka 2021. godine

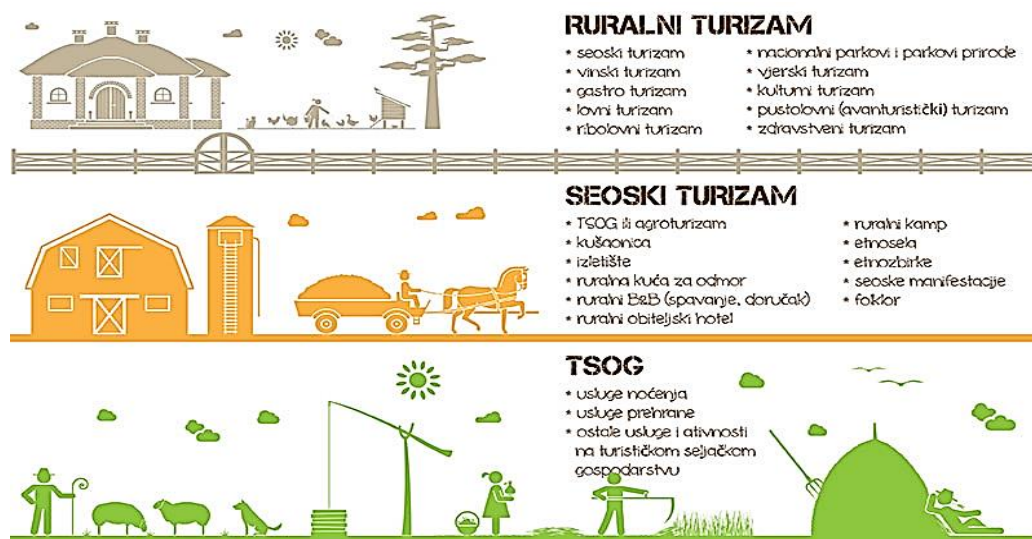
Grafikon 2: Usporedba Hrvatske i Austrije u ruralnom području

Izvor 12: Obrada autora, Dorian Obrovac, 03.03.2021. godine

Slunj nema zastupljenost u ruralnom turizmu, stoga mu nedostaje sve što ruralni turizam pruža turistima. Mirna središta, tišina i očuvana priroda s naglaskom kako takva okolina utječe na čovjeka i čovjekovo zdravlje, potiče na razmišljanje da se složi koncept koji bi sadržavao ruralni turizam „U selo po zdravlje“.

Slika 8: Usluge u ruralnom turizmu i njegove mogućnosti

Izvor 13: „Budućnost ruralnog turizma u Hrvatskoj“, Cimerfraj, 2015., <https://www.cimerfraj.hr/aktualno/ruralni-turizam>

Akcijskim planom, koji bi radio na razvoju ruralnog turizma na području Grada Slunja, potaknulo bi lokalno stanovništvo u ulaganje u ruralna područja. To je politika koju provode vladajući i to je politika Europske Unije. Isto tako bi se potaknuo gospodarski razvoj Grada što je izuzetno važno zbog vrlo loše demografske slike područja.

7.2. Postojeća financiranja i potpore

Po popisu mjera u poljoprivredi osigurano je 21 mjera za razvoj poljoprivrednih gospodarstava. Financijski instrumenti govore u udjelu sredstava u potpori koji se sastoje od EU sredstava, sredstava RH i vlastitog učešća. Mjere su stručno sastavljene i namijenjene su gospodarstvima koja žele raditi i razvijati se. Stručno i jasno se stavlja naglasak na održivi razvoj, na razvoj koji brine o okolišu i utjecaju poljoprivrede na ekologiju.

Popis mjera je sastavljen na sljedeći način:

- M1 Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja
- M2 Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima
- M3 Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu
- M4 Ulaganja u fizičku imovinu
- M5 Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti
- M6 Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja
- M7 Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima
- M8 Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma
- M9 Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija
- M10 Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene
- M11 Ekološki uzgoj
- M13 Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima i ostalim ograničenjima
- M14 Dobrobit životinja
- M16 Suradnja
- M17 Upravljanje rizicima
- M18 Financiranje dodatnih nacionalnih izravnih plaćanja za Hrvatsku
- M19 LEADER(CLLD)
- M20 Tehnička pomoć
- M21 Izvanredna privremena potpora poljoprivrednicima i MSP-ovima koji su posebno pogođeni krizom uzrokovanom bolešću COVID-19

Osim mjera EU fondova tu su i IAKS paket mjera te izravna plaćanja od APPRRR(Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju). Osim toga tu su osigurani i financijski

instrumenti kao što su Mikro i mali zajmovi, jamstva, investicijski krediti i obrtna sredstva za ruralni razvoj. Ukupna alokacija sredstava programa, zajedno sa nacionalnim sufinanciranjem iznose 3,2 milijarde eura stoga se jasno vidi koliko sredstava se izdvaja za razvoj ruralnih područja čija je svrha osigurati dugotrajnost aktivnih poljoprivrednika.

Postojeće mjere EU fondova u poljoprivredi se dijele na pod mjere gdje se još jasnije utječe na razvoj ciljanih dijelova gospodarstava u svrhu poticanja aktivnosti koje su od izuzetne važnosti. Tako recimo jedna od najkorisnijih mjera kao što je M4, ima podmjeru 4.1. Potpora za ulaganja u poljoprivredna gospodarstva (Tip operacije 1. restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava), dok 4.1.2. (Tip operacije 2. Zbrinjavanje, rukovanje i korištenje stajskog gnojiva u cilju smanjenja štetnog utjecaja na okoliš, te 4.1.3. (tip operacije 3. Korištenje obnovljivih izvora energije).

Mnogo mjera radi na održivosti i razvoju poljoprivrednih gospodarstava, no ukoliko u takvu poticajnu strukturu uvrstimo M6, odnosno mjeru 6, točnije podmjera 6.2. Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom području, koja potiče pokretanje turističke djelatnosti na ruralnom području u okolici, odnosno blizini jednih Rastoka i Plitvičkih Jezera, jasno vidimo potencijal koji je moguće ostvariti, još k tomu s bespovratnim vanjskim izvorima sredstava. „Podmjera 6.2. dodjeljuje se za novu nepoljoprivrednu djelatnost koja nije započeta do vremena podnošenja Zahtjeva za potporu, gdje su prihvatljivi troškovi oni koji se koriste za provođenje aktivnosti koje se navedu u poslovnom planu. U kratkim crtama prihvatljive aktivnosti su: Turizam u ruralnom području; Tradicijski, umjetnički obrti, Izrada suvenira; Usluge u ruralnim područjima; Prerada/trženje proizvoda. Potpora iznosi do 100% ukupnih prihvatljivih troškova, odnosno 50.000 EUR-a po korisniku.“⁶

⁶ Usp. Program ruralnog razvoja, Uprava za potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju, M6- Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja <https://ruralnirazvoj.hr/mjera/m6/>, Pristupljeno 20. ožujka 2021. godine

M6, mjera 6, podmjera 6.4.1. je mjera koja je vezana za ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima. U toj mjeri su prihvatljivi troškovi iz sektora turizma (turizam u ruralnom području; tradicijski, umjetnički obrti, izrada suvenira; usluge u ruralnim područjima; prerada/trženje proizvoda) te se korisnici (poljoprivredna gospodarstva upisana u Upisnik poljoprivrednika u rangu mikro i malih poslovnih subjekata, fizičke osobe u svojstvu nositelja ili člana poljoprivrednog gospodarstva) mogu prijaviti, ukoliko zadovoljavaju uvjete za prijavu na natječaj, za potporu do 70% ukupnih prihvatljivih troškova, između 3.500 do 200.000 EUR-a po korisniku.

Slika 9: Poljoprivredno gospodarstvo SCHEPIN D.O.O., Glinsko Vrelo, Slunj

Izvor 14: Poljoprivredno gospodarstvo SCHEPIN D.O.O., Dorian Obrovac, 2020., <https://www.facebook.com/schepindoo>

7.3. Konzultacijske usluge i savjetovanja

Za provedbu mjera Europske Unije potrebno je angažirati konzultanta koji će provesti poslovni plan kroz natječaj kako bi dokumentacija koja je zahtjevnija bila pravilno pripremljena u svrhu pozitivnog ishoda natječaja te njegove provedbe. U tom području ima mnogo konzultantskih kuća koje prikupljaju, obrađuju i provode natječaje za svoje korisnike. Većina konzultanata traži uplatu od trećine dogovorenog iznosa prije početka ikakvog savjetovanja i pripreme dokumentacije, drugu trećinu traže prilikom potpisivanja ugovora o financiranju, te zadnju trećinu prilikom isplaćivanja sredstava. Neki koriste i druge sisteme naplate 50% unaprijed i 50% po isplati sredstava. Za manje mjere kao što je mjera 6, podmjera 6.3.1. 15.000€, ne traže avansno plaćanje, ali to su manje zahtjevne mjere.

Konzultanti pružaju usluge koje mjere zahtijevaju na način da provode poslovne planove, kontroling, pregledavaju knjigovodstvene knjige i usluge, rade analizu poslovanja, analizu prolaznosti na natječaju, kontrolu uvjeta prihvatljivih na natječaju, te sve ono što obuhvaća prijavu na natječaj jedne mjere. Osnovne djelatnosti konzultantskih kuća su pripremanje dokumentacije za ishođenje bespovratnih sredstava iz fondova Europske unije i/ili nacionalnih izvora, izrade studija izvodljivosti, cost benefit analize, provedba EU projekata, izrada strateških planova, investicijske studije i planova za potrebe klijenata.

Prema zadnjim podacima koji datiraju iz 2017. godine u Hrvatskoj se EU fondovima bavi oko 170 privatnih tvrtki, iz čega se može naslutiti da je taj broj uvećan za duplo s obzirom da je prošlo četiri godine. Potrebno je vladati informacijama i biti svjestan onoga što želite, koju mjeru, koja sredstva i za što, te pomno odabrati konzultanta koji su u mogućnosti odraditi ono što je vama potrebno. Konzultanti se razlikuju u području u kojemu pružaju usluge, neki su za poljoprivredu, neki za udruge, pa su neki za poduzetnike, te neki za velike projekte.

“Iskustva u EU fondovima u fazi razvoja projekata razlikuju se i usko su vezana za svaki pojedini poziv, odnosno natječaj koji je objavljen. Svaki natječaj nosi svoj set pravila kojih se treba pridržavati prilikom pisanja projekta. Svaki donosi i drugačijeg klijenta, projektne ideje gotovo nikada nisu iste i zahtijevaju posebnu pažnju. Od konzultanta se traži da novoj projektnoj ideji pristupi s puno razumijevanja, a od klijenta koji želi prijaviti projektni prijedlog da daje kvalitetne inpute konzultantskoj firmi kako bi ona mogla oblikovati dobar prijedlog za financiranje”⁷

S prethodno navedenim potrebno je u akcijskom planu angažirati konzultantsku kuću koja ima dovoljno konzultanata koja može odraditi većinu malih i srednjih mjera iz programa ruralnog razvoja s naglaskom na mjeru 6 koja potiče pokretanje ne poljoprivrednih djelatnosti i razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti. U suradnji s višom politikom osigurati sredstva početnog financiranja konzultanata, te na taj način ukloniti najveću prepreku koju klijenti imaju, a to je početni ulog. Kroz poslovni plan i projekt, te provedbu mjera svi konzultantski troškovi su prihvatljivi u programu svake mjere, stoga se može osigurati povrat sredstava nakon prolaska na pojedinom natječaju.

⁷ Usp. Poslovni.hr Fresl A., 25.05.2017. godine: U Hrvatskoj se EU fondovima bavi oko 170 privatnih tvrtki, <https://www.poslovni.hr/eu-fondovi/u-hrvatskoj-se-eu-fondovima-bavi-oko-170-privatnih-tvrtki-328224>,

Pristupljeno: 21. ožujka 2021. godine

“Svaki projekt i natječaj je drugačiji, pa tako i vrijeme potrebno za pripremu prijave. Prije izrade projekta potrebno je procijeniti koliko je mogući budući korisnik sukladan uvjetima natječaja i koliko su aktivnosti projekta i sama projektna ideja u skladu s uvjetima poziva”⁸

Slika 10: Novac

Izvor 15: „2250 kuna po satu za najbolje konzultante o EU fondovima”, *Moj Posao*, 2012., <https://www.moj-posao.net/Savjet/71237/2250-kuna-po-satu-za-najbolje-konzultante-o-EU-fondovima/2/>

⁸ Usp. . Poslovni.hr Fresl A., 25.05.2017. godine: U Hrvatskoj se EU fondovima bavi oko 170 privatnih tvrtki, <https://www.poslovni.hr/eu-fondovi/u-hrvatskoj-se-eu-fondovima-bavi-oko-170-privatnih-tvrtki-328224> ,
Pristupljeno 21. ožujka 2021. godine

8. ZAKLJUČAK

Kroz uvod i opće značajke Grada Slunja, te detaljnom analizom strateških dokumenata kao i kroz osnovna obilježja raspoložive resursne osnove za razvoj turizma uvidio sam da Grad Slunj raspolaže s bogatim prirodnim i antropogenim resursima koji su nedovoljno iskorišteni u svrhu turizma jer je grad i dalje područje tranzitnog turizma.

Prethodno spomenuti tranzit potvrđuju i podatci prikupljeni u svrhu izrade analiza stanja turizma Grada Slunja gdje se jasno prema njima vidi da nam sav turistički promet donose državljani drugih zemalja, odnosno oni su ti koji ostvaruju noćenje, dok su domaći turisti uglavnom jednodnevni izletnici.

Javni i civilni sektor je sveobuhvatan i ima previše ljudskog resursa za ovako tromu negospodarsku klimu i lošu demografsku sliku. U kratkim crtama je skup za proračun ali ne mora biti ukoliko se kvalitetno ljudski resursi iskoriste. Obukom o projektima i izučavanjem provedbi EU fondova ne prihodovne struke se mogu orijentirati na konzultacije i savjetovanja koja će doprinijeti mnogima na ovom području u konačnici.

SWOT analizom je utvrđeno da Grad Slunj raspolaže izuzetnim snagama i mnogobrojnim prilikama koje su u rijetkosti iskorištene, dok su slabosti lako rješive te se prijetnje mogu lako izbjeći održivim načinom razvijanja i promišljenim upravljanjem od strane lokalne samouprave grada. Naglasak je na prilikama koje područje pruža i prilikama koje se mogu iskoristiti kako bi se potaknula gospodarska klima i s tim bi se poboljšavala i demografska slika područja.

Inovativni turistički proizvod odabrane turističke destinacije, odnosno područje Grada Slunja je ruralni turizam i sve ono što ta grana turizma sadržava. Jednim udarcem bi se riješila problematika iseljavanja stanovništva sa sela, problematika zapuštanja poljoprivredno obradivih površina i nastajanje degradirane šikare i šuma, povećanje odnosno proširenje turističke ponude na području Grada Slunja u svrhu transformacije u destinacijski turizam kao polazišna točka iz koje bi se obilazilo sav turistički sadržaj u okolini, povećanje potražnje za radnom snagom, te sa svim prethodno spomenutim poboljšanje demografske slike promatranog područja.

Kao prijedlog akcijskog plana Grada Slunja velika važnost se stavlja na konzultante i njihov način financiranja koje bi na takav način eliminirao strah i rizik od ulaganja i investicije

pojedinaca, a kroz širu sliku bi se potaknulo povlačenje sredstava iz Europske unije i ulaganje u vlastita zapuštena imanja na području posebne državne skrbi. Postojeća financiranja i potpore su odlične za pokretanje i razvijanje gospodarstva pogotovo na ovakvom području gdje je mnogo zapuštene privatne i državne zemlje, resurs koji je od najveće važnosti, s tim da se može iskoristiti kao turistički resurs u raznim oblicima, međutim naglasak je potrebno staviti na zdravstveni turizam, jer to je ono što ovo područje može pružiti. Mir i blagostanje, odmor za dušu i tijelo, aktivnim turizmom sa Rastokama i NP Plitvička jezera u blizini sa sloganom „na selo po zdravlje“ može se doprinijeti mnogo za ovo područje koje sigurno ima potencijala kojeg treba iskoristiti kako bi popravili dvije stvari koje su temelj svakog društva, a to su gospodarska klima i demografska slika područja, osnova za život, rad, prihod i obitelj.

LITERATURA

Knjige:

1. Bilen M.: **“TURIZAM I PROSTOR: Ekonomsko-geografski aspekti turističke valorizacije prostora u turizmu“**, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2006.
2. Geić S., Geić J., Čmrlec A.: **„ZDRAVSTVENI TURIZAM EGZISTENCIJALNA POTREBA U SUVREMENOM DRUŠTVU“**, Sveučilište u Splitu, Split, Hrvatska, 2009; Javna ustanova Park šuma Marjan, Split, Hrvatska, 2009.

Internetske stranice:

1. Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, **Agronet**, <https://agronet.apprrr.hr/>, Pristupljeno: 10. ožujka 2021. godine
2. Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju: **„Izravne potpore“**, <https://www.apprrr.hr/izravne-potpore/>, Pristupljeno: 11. ožujka 2021. godine
3. Dinarsko gorje: **„Krška gorja“**, <https://www.dinarskogorje.com/dinarski-kršcaron.html>, Pristupljeno: 08. ožujka 2021. godine
4. Dobrota, A.: **„Što je seoski turizam i kako spojiti poljoprivredu s turizmom u Hrvatskoj?“**, 26.03.2018., <https://www.cimerfraj.hr/aktualno/seoski-turizam-hrvatska>, Pristupljeno: 09. ožujka 2021. godine
5. Eurokonzalting: **„Bespovratna sredstva za poljoprivredu – Podmjera 4.1.“**, <https://www.eurokonzalting.com/index.php/bespovratna-sredstva-i-krediti/item/487-bespovratna-sredstva-za-poljoprivredu-podmjera-4-1>, Pristupljeno: 11. ožujka 2021. godine
6. **„Grad Slunj“**, Slunj, <https://www.slunj.hr/>, Pristupljeno: 29. veljače 2021. godine
7. Hrvatske šume, **„Šume Hrvatskog krša“**, <https://www.hrsume.hr/index.php/hr/ume/opcenito/161-ume-hrvatskog-kra>, Pristupljeno: 09. ožujka 2021. godine
8. Moj Posao: **„2250 kuna po satu za najbolje konzultante o Eu fondovima“**, 19.03.2021., <https://www.moj-posao.net/Savjet/71237/2250-kuna-po-satu-za-najbolje-konzultante-o-EU-fondovima/2/>, Pristupljeno: 12. ožujka 2021. godine

9. Paparella, S.: „U Hrvatskoj se Eu fondovima bavi oko 170 privatnih tvrtki“, 25.05.2017. godine, <https://www.poslovnih.hr/eu-fondovi/u-hrvatskoj-se-eu-fondovima-bavi-oko-170-privatnih-tvrtki-328224> , Pristupljeno: 11. ožujka 2021. godine
10. Portal za Kulturni Turizam: „Stari grad Slovin“, Slunj <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/slunj/2768/opsirnije/> , Pristupljeno: 03. ožujka 2021. godine
11. Program ruralnog razvoja: „M6- Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja“, <https://ruralnirazvoj.hr/mjera/m6/> , Pristupljeno: 10. ožujka 2021. godine
12. Radović Mahečić, Darja- CROSBİ: „Urbanizam i arhitektura 19. st. U kontinentalnoj Hrvatskoj“, <https://www.bib.irb.hr/278039> , Pristupljeno: 04. ožujka 2021. godine
13. Slunj Rastoke : „Povijest starog grada Slunj“, <https://slunj-rastoke.hr/povijest-starog-grad/> , Pristupljeno: 03. ožujka 2021. godine
14. TABLİNVM, mr.sc. Boris Vučić Šneperger, dipl.ing.arh.: „Konzervatorsko-restauratorski elaborat“, <https://www.slunj.rastoke.com/images/dokumenti/Konzervatorsko-restauratorski%20elaborat.pdf> , Pristupljeno: 08. ožujka 2021. godine
15. UFRI, Učiteljski fakultet: „Upute za izradu diplomskog rada“, https://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/Upute_za_izradu_rada/240417_Upute_za_izradu_dipl_rada.pdf , Pristupljeno: 03.ožujka 2021. godine
16. Večernji list: „Slunj proglašen jednim od najgostoljublјivih gradova na Zemlji prema Guest Review Awards 2018 nagradama Booking.com-a“, 2019. , <https://www.vecernji.hr/lifestyle/slunj-proglasen-jednim-od-najgostoljublјivijih-gradova-na-zemlji-prema-guest-review-awards-2018-nagradama-booking-com-a-1293288> , Pristupljeno: 04. ožujka 2021. godine

POPIS TABLICA

Tablica	Stranica
Tablica 1: Raspoloživi objekti kroz oblike kategorizacije, broj smještajnih jedinica i broj kreveta kojima raspolaže Grad Slunj na datum 31.12.2018. godine	16
Tablica 2: Podaci noćenja u Gradu Slunju unatrag 4 kalendarske godine	17
Tablica 3: Zemlje najvećeg udjela noćenja za razdoblje proteklih 4 kalendarskih godina	18

POPIS ILUSTRACIJA

POPIS SLIKA

Popis Slika	Stranica
Slika 1: Stari grad Slovin (Slunj)	2
Slika 2: Primjer Mjera 11 "Jezero Furjašnica"	7
Slika 3: Karta svih zona interpretacijskog plana Grada Slunja	10
Slika 4: Slika Rastoka, Slap Buk.....	11
Slika 5: Usporedba starog grada nekada (nakon domovniskog rata), sada i u budućnosti.....	13
Slika 6: Glinsko Vrelo, selo u Slunju	28
Slika 7: Ilustracija ruralnog turizma i što sve sadržava	32
Slika 8: Usluge u ruralnom turizmu i njegove mogućnosti	34
Slika 9: Poljoprivredno gospodarstvo SCHEPIN D.O.O., Glinsko Vrelo, Slunj	37
Slika 10: Novac	39

POPIS GRAFIKONA

Grafikon	Stranica
Grafikon 1: Vrste smještajnih jedinica na dan 31.12.2019. godine.....	16
Grafikon 2: Usporedba Hrvatske i Austrije u ruralnom području	34